

Ķīnas Tautas Republikas 2013.–2023. gada ārpolitiskās stratēģijas raksturīgākās iezīmes un to iespējamā ietekme uz starptautisko sistēmu

Mārtiņš Daugulis

*Rīgas Stradiņa universitāte, Eiropas studiju fakultāte,
Politikas zinātnes katedra, Latvija*

Kopsavilkums

Ķīnas Tautas Republika (turpmāk tekstā – ĶTR) un tās attīstības ceļš ir “karstais punkts” gan akadēmiskās, gan praktiskās politikas diskusijās. Visbiežāk šajās diskusijās izkristalizējas divi viedokļi – polarizēti un radikalizēti; viena puse akcentē ĶTR agresivitātes draudu un lomas pieaugumu reģionā, savukārt otra puse (tai skaitā pati ĶTR savā oficiālajā retorikā) norāda uz ĶTR kā reģiona un globālās sistēmas stabilizētājas lomu nākotnē, ĶTR attīstoties par miermīlīgu “pasaules policistu” līdzās Amerikas Savienotajām Valstīm.

Neapšaubāmi, ka, šiem galējiem viedokļiem mijiedarbojoties, ĶTR attīstības ceļš ietvers iezīmes no abām “frontēm”. Šī iemesla dēļ autors rakstā aplūko ĶTR izstrādāto globālo ārpolitisko stratēģiju 2013.–2013. gadam, tās teorētiskos uzstādījumus salīdzina ar reālo politisko praksi reģionā stratēģijas pirmajā īstenošanas gadā, kā arī, balstoties uz starptautisko akadēmisko literatūru, izdara secinājumus par stratēģijas provizorisko ietekmi uz starptautisko sistēmu ilgtermiņā.

Darba mērķis ir izanalizēt oficiālo ĶTR ārpolitisko stratēģiju 2013.–2023. gadam; izvērtēt tās atbilstību ārpolitikā īstenojamajai praksei 2013.–2014. gadā un stratēģijas teorētisko sasaisti ar ĶTR praktisko politiku. Sekundārs darba mērķis ir izvērtēt stratēģijā minēto uzstādījumu ietekmi uz starptautisko sistēmu ilgtermiņā. Pētījuma pamatmateriāls ir minētā stratēģija un to analizējošo un komentējošo ĶTR un Rietumu akademiķu viedoklis. Darba metode – kvalitatīvā satura analīze un diskursa analīze. Savukārt par darba teorētisko bāzi kalpo Nikolasa Onufa konstruktīvisma pieeja starptautiskajās attiecībās un to komentējošā un papildinošā zinātniskā literatūra.

Pētījuma secinājumos ietilpst divi apgalvojumi, kas nonāk pretrunā ar esošajiem polarizētajiem dominējošiem viedokļiem diskusijā par ĶTR attīstību starptautiskajā sistēmā.

1. ĶTR stratēģiskajos dokumentos līdzās miermīlīgās attīstības ceļam iezīmējas arī izteiktāka savu interešu aizstāvības ideja. Tas nozīmē, ka ĶTR stratēģiskā vīzija kļūst politikajai praksei un realitātei pietuvinātāka un vienlaikus norāda uz ĶTR ambīciju pieaugumu.
2. Tajā pašā laikā ārpolitikajā praksē līdzās agresīvajām izpausmēm ĶTR iezīmē arī mēģinājumus iedzīvināt miermīlīgās politikas un reģiona stabilizētājas ideju. Tas savukārt norāda, ka ĶTR “rakstīto” un “īstenoto” politiku izpausmes sāk satuvināties, ļaujot apgalvot, ka ĶTR politika nekādā veidā neierindosies tikai “agresīvajā” vai tikai “miermīlīgajā” – bet gan attīstīsies, realizējot elementus vienlaikus no spēka politikas pozīcijām un pašas ĶTR paustās miermīlīgās lielvalsts pozīcijām. Attiecībā uz starptautisko sistēmu, tas norāda, ka vēl jo nozīmīgāka ir Rietumu komunikācija ar ĶTR, kā arī reakcija uz jebkurām ĶTR “kustībām”

starptautiskajā vidē, jo ĶTR ārpolitiskās miermīlīgās / agresīvās izpausmes provizoriski atrodas nosacītā līdzsvarā, ko citi starptautiskās sistēmas spēlētāji ietekmē arī ar savu rīcību un novērtējumu.

Atslēgvārdi: Ķīnas Tautas Republika, ĶTR, ĶTR Ārpolitikas stratēģija 2013.–2023., diskursa analīze, konstruktīvisms.

Ievads

Kopš Ķīnas Tautas Republikas (ĶTR) prezidenta Hu Dzjintao 2004. gada Ķīnas “miermīlīgās attīstības” koncepta deklarēšanas akadēmiskajās un praktiskās politikas aprindās dominē diskusijas, kas ietver bažas par Ķīnas ambīciju un spēka pieaugumu starptautiskajā sistēmā (miermīlīgās sacelšanās draudi) iepretim uzskatam, ko proponē arī pati Ķīna – ka miermīlīgā attīstība atbilstoši tās nosaukumam kalpos visas starptautiskās sistēmas stabilitātei [Junru Li, 2006]. Šajā rakstā autors neaplūko šīs dialektikas specifiku, bet gan iedziļinās ĶTR jaunākajā ārpolitiku definējošā stratēģiskajā dokumentā – “Ķīnas Tautas Republikas ārpolitikas stratēģija 2013–2023” [*China's diplomacy: Global strategy (2013–2023)*], atsaucoties uz miermīlīgās attīstības konceptu un izvērtējot, kā jaunā stratēģija iekļaujas ĶTR normatīvajos uzskatos par starptautisko sistēmu un Ķīnas vietu tajā.

Lai varētu izdarīt objektīvus secinājumus par ĶTR ārpolitiskās virzības praktisko raksturu, raksta otrajā daļā autors aplūko ĶTR ārpolitiskās darbības 2013. gadā minētās stratēģijas kontekstā. Raksta mērķis ir izvērtēt ĶTR jaunās ārpolitiskās stratēģijas raksturu gan iepriekšējo stratēģiski normatīvo ĶTR uzstādījumu, gan praktiskās ĶTR ārpolitikas kontekstā.

Šajā rakstā lietotā pētījuma metode ir satura analīze, kas pārklājas ar diskursa analīzi tajos brīžos, kad autors pievēršas vienas dokumentu kopas analīzei, aplūkojot varas izpratnes jēdziena maiņu un dinamiku šīs kopas ietvaros. Šī dokumentu kopa ir raksturojama kā ĶTR ārpolitiskā diskursa tekstuālais nesējs un iekļauj gan ārpolitikas konceptu pamatdokumentus no 2004. līdz 2014. gadam, gan arī tos aplūkojošos ĶTR ekspertus, kas ir šī diskursa interpretētāji starptautiskajā vidē. Satura analīze intensīvāk iezīmējas, aplūkojot ĶTR normatīvo uzskatu kritiķu klāstu, kā arī strādājot ar empīriskajiem materiāliem.

Par darba zinātniskās teorijas vadlīnijām kalpo starptautisko attiecību konstruktīvisma spārna autora Nikolasa Onufa zinātniskie darbi, kā arī tos papildinošie citu autoru skatījumi konstruktīvisma skolas ietvaros. Starptautisko attiecību uzbūvē N. Onufa skatījuma centrā ir noteikumi, ko pieņem aktori (aģenti), kuri darbojas starptautisko attiecību sistēmā. Noteikumi, kas konstruē starptautisko attiecību vidi, pastāvīgi mainās, konkurē savā starpā, tiek ietekmēti no aģentu puses. Aģentu ietekmes ierocis starptautisko attiecību noteikumu pasaulē ir “runas akts” jebšu vides konstruēšana caur runas darbību (kas vienlīdz var būt gan rakstiska, gan vārdos izteikta, gan jebkuru citu naratīvu nesoša) [Onuf, 2001].

Balstoties N. Onufa pieejā, konstruktīvisms ir jebkuru sociālo attiecību pētniecības veids. N. Onufa pieejas kritiķi norāda, ka konstruktīvisms būtībā nav teorija – tas ir konceptu un priekšlikumu klāsts problēmas risināšanai [Onuf, Kubalkova, Kowery, 1998]. Tik tiešām, šajā jomā konstruktīvisma kritikai var piekrist – tas nepiedāvā vispārējus risinājumus, rekomendācijas esošās situācijas uzlabošanai un nepiedāvā shēmas un modeļus sabiedrību atšķirībām un sistēmu transformācijām. Tā vietā konstruktīvisms piedāvā teorētiskā ietvarā saistīt jēdzienus, individuus un faktorus, kas sākotnēji šķiet nesaistīti un kam nosacīti klasiskās teorijas (reālisms, liberālisms u. c.) nepievēršas.

Autora skatījumā tā arī ir N. Onufa pieejas unikālā vērtība – dažādu vērtību sistēmu sasaiste vienotā loģiskā shēmā, jau pēc definīcijas pieļaujot jaunas konstrukcijas un padarot teoriju atvērtu pārmaiņām, nevis noslēgtu sistēmu kā reālisma un liberālisma gadījumā, kur pamatelementi saglabājas nemainīgi. Autors gan var piekrist N. Onufa kritizētāju lokam, kas apgalvo, ka tieši N. Onufa metateorētiskā pieeja ir tā, kas pieļauj teorijas atvērtību [Fierke, 2001]. N. Onufs veido savus teorētiskos postulātus tik lielos vilcienos, ka pat nepieskaras detaļām – tā arī ir brīvā telpa katra autora konstrukcijām, ko viņš izstrādā savām vajadzībām.

Tieši šis arī ir iemesls, kādēļ autors aplūkos arī ĶTR jaunās ārpolitiskās stratēģijas jautājumu no konstruktīvisma viedokļa, jo, raugoties no reālpolitikas vai liberālisma skatījuma, šādam tekstuālam naratīvam, kas ir radīts, ņemot vērā dažādus lokālpolitikas uzslāņojumus, netiek piešķirta liela nozīme. Tas ir balstīts Rietumu sistēmas politisko viedokļu līderu vidē valdošajam pamatuzskatam, ka rakstītajiem naratīviem, ko šādā griezumā rada ĶTR, ir sekundāra nozīme, jo tie neatbilst ĶTR praktiski realizētajai politikai.

Autora skatījumā tieši šeit arī slēpjas šādu dokumentu analīzes nozīmība – arī ĶTR vide ir mainīga un tās normatīvie uzstādījumi korelē ar tās praktiskajām darbībām, turklāt, ņemot vērā gan ĶTR pašapziņas pieaugumu savās ārējās izpausmēs [Economy, 2013], gan valdošās elites transformācijas, mainās arī veids, kā šie normatīvie uzstādījumi tiek veidoti. Autors aplūko, kādas ir ĶTR ārpolitiskās stratēģijas raksturiezīmes līdzšinējo ĶTR normatīvo uzstādījumu kontekstā, un caur to ieskicē, vai ĶTR normatīvisms kļūst reālāks, – un tātad, atgriežoties pie N. Onufa uzstādījumiem, vai ĶTR piedāvātajiem jaunajiem noteikumiem (jo tie formulēti N. Onufa piedāvātajā pasaules skatījumā) ir lielāka iespēja kļūt “smagākiem” jeb vairāk vērā ņemamiem, signalizējot, ka satuvinās ĶTR prakse un tās pašprezentācija starptautiskajā vidē.

ĶTR ārpolitiskās stratēģijas (2013.–2023.) raksturīgākās iezīmes līdzšinējo ĶTR normatīvo uzstādījumu kontekstā

ĶTR līdzšinējo dominējošo normatīvo uzstādījumu ārpolitikā raksturo t. s. miermīlīgās attīstības koncepts. Oficiālajā ĶTR retorikā miermīlīgās attīstības politika starptautiskajā sistēmā nozīmē virkni apsvērumu un rīcību no ĶTR puses:

- cenšanās sasniegt miermīlīgu starptautisko vidi un tās attīstību un miera attīstību;
- attīstība, paļaujoties tikai uz sevi, ar reformu un inovāciju palīdzību, kas pastāv atvērtības politikā;
- globalizācijas ietvaros kopējas attīstības veicināšana ar citām valstīm;
- turēšanās pie miera, attīstības un kooperācijas un kopā ar citām valstīm veltīt sevi harmoniskas pasaules būvniecībai, kas balstās ilglaicīgā mierā un kopējā attīstībā [China's Peaceful Development Road, 2005].

Ķīnas ārpolitiskā diskursa veidotāji mieru, atvērtību, kooperāciju, harmoniju un *win-win* spēli ir deklarējuši kā Ķīnas politikas mērķi, ko tā vienlaikus piedāvā pieņemt par mērķi arī starptautiskajai sabiedrībai. Lai ietu miermīlīgās attīstības ceļu, nepieciešams vienot iekšpolitiku un atvērties ārējai pasaulei, savienojot ĶTR attīstību ar visas pasaules attīstību, kā arī kombinējot ĶTR iedzīvotāju fundamentālās intereses ar pasaules iedzīvotāju interesēm [Institute for Reform and Development, 2008]. Šim uzstādījumam un virzienam allaž ir bijusi virkne kritiķu, kas norāda uz pārāk lielu “normatīvismu” šāda rakstura stratēģiskajās vīzijās. Tāpēc ir interesanti aplūkot jaunāko ārpolitisko stratēģiju, tās vadlīnijas un atkāpes no šī “normatīvisma”.

ĶTR globālā stratēģija 2013.–2023. gadam ietver šādus svarīgākos virzienus:

- 1) Ķīnas definējums iekšējai un ārējai videi teritoriāli un stratēģiskā attieksme pret šīm teritorijām (*Internal and External Environments and Strategical Approach*);
- 2) Ķīnas lielvaru diplomātiskā stratēģija (*China's Major Power Diplomatic Strategy*);
- 3) Ķīnas kaimiņu politikas diplomātiskā stratēģija (*China's Neighborhood Diplomatic Strategy*);
- 4) stratēģija sadarbībai ar attīstības valstīm (*Strategy on Developing Countries*);
- 5) Ķīnas īpašā diplomātiskā stratēģija (*China's Realm-Specific Diplomatic Strategy*) [China's Diplomacy: Global Strategy (2013–2013), 2013].

Salīdzinot ar iepriekšējiem ĶTR stratēģiskajiem redzējumiem ārpolitikā, jaunās stratēģijas saturs riskais piegājiens jau vien norāda uz reālistisku ārpolitikas interešu dalījumu un krietni pragmatiskāku redzējumu par ĶTR vietu starptautiskajā sistēmā. Ir iespējams izšķirt virkni jaunumu 2013.–2013. gada stratēģijā, kas iepriekš gan oficiālajos ārpolitiskos dokumentos, gan retorikā nav parādījušies:

- 1) Ķīna izpauž sevi daudz vairāk kā iniciators rīcībpolitikām starptautiskajā kārtībā, kas liecina par pašapziņas pieaugumu (piemēram, Eiropas iniciatīvu programma);
- 2) stratēģiskajos tekstos līdzās miera un harmonijas jēdzieniem parādās arī militāro un valsts interešu jēdzieni;

- 3) kā starptautisko sistēmu stabilizējošo faktoru Ķīna primāri izvirza reģionālo kooperāciju (un integrāciju);
- 4) Ķīna atzīst konkurences aspektu starp valstīm un neizbēgamu sāncensību (runājot par ASV un ĶTR attiecībām);
- 5) valstisko interešu "pirmajās rindās" parādās arī attīstības valstis – Āfrika un Indija [*China's Diplomacy: Global Strategy (2013–2013)*, 2013].

Minētie jaunumi izteikti padziļina ĶTR ārpolitisko darbību raksturu – ja pēdējā desmitgadē ir dominējuši salīdzinoši maiga pieeja ĶTR retorikā, akcentējot tieši miermīlības raksturu, tad tagad šķiet ĶTR ir "legalizējušies" starptautisko attiecību reālisma terminoloģijā, sākot lietot jēdzienus, kas Rietumu valstīm ir saprotami, kaut arī normatīvi liecina par ĶTR ambīciju, pašapziņas un nacionālo interešu deklaratīvu pieaugumu. Minēto stratēģiju varētu raksturot kā labāk sakārtotu iepretim iepriekšējiem ĶTR ārpolitiskajiem uzstādījumiem.

Lai saprastu, vai šī stratēģija norāda uz ĶTR pragmatisma pieaugumu tikai normatīvā līmenī vai arī praktiskās politikas līmenī, nākamajā raksta daļā autors aplūkos šīs stratēģijas pirmā plānojuma gada (2013) uzstādījumu atbilstību ĶTR praktiskajai politikai.

ĶTR 2013. gada ārpolitikas praktiskās dienaskārtības izvērtējums ārpolitikas stratēģijas kontekstā

No ģeopolitiskās jebšu pragmatiskās starptautiskās politikas dienaskārtības perspektīvas 2013. gads ĶTR un pasaules attiecībās ir nodēvējams pat par vairāk nekā intensīvu. Virkne analītiķu abpus okeānam sauc šo gadu par austrumu starptautiskās kārtības saullēktu, piezīmējot, ka *Ķīnas sapnis* sāk kļūt par *Ķīnas realitāti*. Turklāt izejums šim pagriezianam vairāk izriet no starptautiskās vides, ne tik daudz no Ķīnas iekšpolitiskās situācijas. Ir iespējams uzskaitīt vairākus faktorus, kas noteikuši ĶTR lomas izmaiņas starptautiskajā vidē un ĶTR pašuztverē.

Pirmkārt, 2013. gads ir bijis robežgads pasaules finanšu krīzes finiša taisnei – vismaz no ASV perspektīvas krīze ir beigusies un pasaules ekonomika virzās uz izaugsmi. Taču krīze bija noteicošs indikators valstu *veiksmīgumam* un novērtējumam starptautiskajā sistēmā – Ķīna no šī vispasaules finanšu *eksāmena* ir izgājusi ar paceltu galvu. Kaut arī pastāv virkne problēmu Ķīnas ekonomikā (piemēram, produktivitātes mazināšanās un valsts maksājuma bilances bīstama nelīdzsvarotība) – šīs problēmas nav salīdzināmas ar Eiropas ekonomiskās un finanšu iedabas depresiju.

Iekšējā kopprodukta prognozes un izpildījums – galvenais lielums, ar ko Ķīna vienmēr ir pamatojusi savu veiksmes stāstu, – ir lielums, kas neliek šaubīties par Ķīnas veiksmes stāstu uz pārējās pasaules krīzes gadu fona, lai kāds arī būtu attīstības scenārijs nākotnē. Tā rezultātā Ķīnas attieksme pret Rietumiem, it īpaši Eiropu, ir tik pašpārliecināta kā vēl nekad [*Economy*, 2013].

Otrkārt, tikpat nozīmīgs faktors ir ASV lomas maiņa Āzijā 2013. gadā. No ASV ārpolitikas perspektīvas 2013. gads nav nosaucams par veiksmīgu – uzmanības maiņa starptautiskajā arēnā no ASV puses kopsolī ar nespēju veikt efektīvus lēmumus Sīrijas gadījumā nenoliedzami ir veicinājuši Ķīnas apziņu, ka ir pienācis laiks uzņemties iniciatīvu reģionā. Pēc šīs lomu maiņas Rietumu Ķīnas eksperti šo Ķīnas jauno pieeju jau paspējuši nodēvēt par *noteikto / pārlicinošo autoritārismu (assertive authoritarianism)* [*Economy*, 2013]. Šis Ķīnas raksturojums ir balstīts uz ĶTR praktisko darbību izvērtējumu 2013. gadā no Rietumu ekspertu puses un tiek iedalīts divos līmeņos – nacionālajā un starptautiskajā. Abos šajos līmeņos izpaužas šī noteiktā un reģionālā autoritārisma pazīmes.

Nacionālā līmenī ĶTR prezidents Sji Dzjiņpins, kas pārņēma varu no iepriekšējā līdera Hu Dzjiņtao (šī pāreja notika pakāpeniski – laikposmā no 2012. līdz 2013. gadam), uzreiz uzsāka politiskās konsolidācijas reformas. Pirmkārt, "tīrīšanas" politiskās partijas aprindās tiek īstenotas, izmantojot pretkorupcijas programmu – pārsvarā gan pakļaujot šai programmai tos ierēdņus un vēlētās amatpersonas, kam ir problēmas ar lojalitāti. Otrkārt, bez ievēribas nevar atstāt arī virkni ierobežojumu, kas skar darbību internetā. Un, treškārt (kas ir tikpat svarīgi kā divi iepriekš minētie punkti), prezidents Sji institucionalizē savu "svaru" ĶTR drošības un ekonomikas politikā, dibinot jaunas valsts pārvaldes organizācijas, kas

atrodas tiešā prezidenta pakļautībā. Runājot salīdzinošās kategorijās, pirmā institūcija ir salīdzināma ar ASV Nacionālās drošības padomi un sniegs prezidentam Sji papildu ietekmi gan uz iekšpolitisko, gan ārpolitisko valsts drošības struktūru [Moore, 2014].

Otra jaundibinātā organizācija ir padomniecības un reformu komanda, kurai ir mandāts ziņot tieši augstākajai vadībai, izlaižot šajā ziņošanas posmā valdību. Ar šo soli spēcīgās birokrātiskās institūcijas un to intereses tiek līdzsvarotas ar prezidenta administrācijas varu. Citējot oficiālo prezidenta administrācijas ziņu: “Šī komanda būs atbildīga par reformu izstrādi visās jomās, to nodrošināšanu un koordinēšanu, iedzīvinot reformas kā vienotu veselumu un pārtraucot plāna izpildi” (http://news.xinhuanet.com/english/china/2013-12/30/c_133007740.htm).

Lūkojoties no starptautisko attiecību skatpunkta, *noteiktais autoritārisms* definē Āzijas reģionu specifiski – ar Ķīnu kā centrālo spēlētāju. Šāda atklāta un gana pašpārliecināta valstiskā identitāte nosaka arī virkni darbību praktiskajā politikā. Pirmā ir investīciju stratēģija infrastruktūrā – Pekina ir iniciējusi nozīmīgu Āzijas dzelzceļa starpsavienojumu, ceļu tīkla izveidi, kā arī enerģētikas tīklu uzlabošanu un izbūvi. Šīs stratēģijas ietvaros ietilpst arī Ķīnas–ASEAN jūras partnerības nodibināšana un reģionālās tirdzniecības un savstarpējās finanšu integrācijas veicināšana.

Desmitajā Ķīnas–ASEAN *Expo* pasākumā un Ķīnas–ASEAN Biznesa un investīciju samitā Ķīnas premjerministrs Li Kecjaņš nāca klajā ar pieciem priekšlikumiem turpmāko Ķīnas–ASEAN attiecību stiprināšanai.

1. Jaunas Ķīnas–ASEAN Brīvās tirdzniecības zonas versijas radīšana, kas ietvertu esošās sistēmas elementus, piemēram, zemas tarifu likmes, taču tām jābūt papildinātām ar dziļākas integrācijas aspektiem, piemēram, pakalpojumu plūsmas atvieglojumiem un investīciju piesaistes veicināšanas pasākumiem, lai līdz 2020. gadam palielinātu bilaterālās tirdzniecības finanšu portfeļa apjomu līdz vienam triljonam ASV dolāru. Savukārt abpusējo investīciju apjomam būtu jāpalielinās līdz 150 miljardiem ASV dolāru līdz minētajam atskaites gadskaitlim.
2. Savstarpējās savienojamības aspekta veicināšana (no infrastruktūras viedokļa) tādās jomās kā ceļi, dzelzceļš, ūdens transports, aviācija, telekomunikācijas un enerģētika. Ideju savienot Āziju vienotā tīklā atbalstīja Ķīnas–ASEAN Investīciju sadarbības fonds, piesaistot arī ārējos investorus.
3. Finanšu kooperācijas veicināšana, īpaši izdalot finanšu pakalpojumu apriti un starpbanku sadarbību.
4. Jūras sadarbības uzlabošana, izveidojot institucionālu finanšu ietvaru – Ķīnas–ASEAN jūras partnerība.
5. Ķīnai pasludinot 2014. gadu par “Ķīnas–ASEAN draudzīgās apmaiņas gadu”, īpašs uzsvars liekams uz cilvēkpieredzes un kultūras apmaiņas jautājumiem, tā veicinot integrāciju ne tikai no finanšu, ekonomikas un infrastruktūras viedokļa, bet arī no cilvēciskā viedokļa [Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 2013].

Iepriekš minētais nav skatāms atsevišķi no Pekinas ekspansīvās Ķīnas suverenitātes aspekta aktualizēšanas reģionā, kuras ietvaros ĶTR pozicionē sevi kā centra valsti visam reģionam, gan no ekonomiskās izaugsmes viedokļa, gan politiski, mēģinot piesaistīt ciešāk kaimiņvalstis to starptautisko attiecību prioritātēs, vienlaikus aktualizējot savas vēsturiski teritoriālās ambīcijas. Abpusējās draudzības frazeoloģija ir zem jautājuma zīmes, tiklīdz uzmanības centrā nonāk teritoriālās integritātes jautājumi.

Ķīnas lēmums ieviest t. s. Gaisa aizsardzības identifikācijas zonas (*Air Defense Identification Zone* (ADIZ)) Austrumķīnas jūras teritorijās ir saasinājis jau tā trauklās attiecības ar Ķīnas kaimiņvalstīm. ADIZ īstenošanas lēmums ir tikai apstiprinājums tam, ka fasāde un realitāte Ķīnas attiecībām ar tās kaimiņvalstīm brīžiem nonāk klajā pretrunā. ASEAN piemērs to tikai apstiprina – kamēr organizācijas ietvaros tā mērķtiecīgi veido miermīlīgas lielvalsts tēlu, paralēli noritošā ekonomiskā “okupācija” un atsevišķie robežjautājumu uzplaisnījumi liecina par pretējo [Chen Yo-Jung, 2013]. Vai arī (un tas laikam arī ir svarīgākais jautājums) ne tik ļoti liecina par pretējo, cik atver jautājumu par Ķīnas identitātes šizofrēnisko dabu – paralēlus identitātes meklējumus sadursmē ar reālpolitikas ambīcijām.

Ķīnas ārpolitikas ikdienas pretrunas pat mikrolīmenī atspoguļo to, ka ĶTR ir tikai pašā ceļa sākumā pašas nospraustajai identitātes lomai. Spilgts piemērs Ķīnas “labās gribas” tēla diskreditācijai reģionā ir neveiklā Ķīnas reakcija uz dabas katastrofu Filipīnās 2013. gadā, kad Ķīnas pabalsts vētrā cietušajai kaimiņvalstij un “tuvajam brālīm” aprobežojās vien ar 100 000 ASV dolāru tiešā veidā un vēl tādu pašu summu ziedojumā Sarkanā Krusta organizācijai, kas atbilstoši starptautiskajiem standartiem būtu pat uzskatāms par aizvainojošu rīcību [Rajagopalan, 2013]. Salīdzinājumam – Japāna sniedza 10 miljonus dolāru pabalstu Filipīnas vētras seku likvidēšanai, nemaz neskaitot glābšanas komandu mobilizāciju. Austrālija ziedoja 9,6 miljonus dolāru [Russel, 2013].

Ņemot vērā šo konkrēto gadījumu, varam secināt, ka Džozefa Naja formulētā “maigā vara”, ko Ķīna cenšas attīstīt reģiona un pasaules līmenī, pamatīgi cieš no valsts nespējas to realizēt praktiskajā dienas kārtībā. Kā to formulējis ASV Jūras kara koledžas profesors Džeimss R. Holms (James R. Holmes) – Ķīna ir lielvalsts, kas nespēj realizēt lielvalsts statusu pār mazajiem kaimiņiem brīžos, kad to vajadzētu, bet realizē brīžos, kad to nevajag [Holmes, 2013]. Tādēļ mēs gana pārliecinoši varam secināt, ka pastāv izteikta nesakritība starp Ķīnas teorētiskajiem uzstādījumiem par tās vietu politiskajā arēnā un reģionā un tās praktiskās ārpolitikas piemēriem. Taču vienlaikus jāapzinās, ka teorētiskā iekšējās attīstības dinamika ir acīmredzama un, balstoties uz raksta pirmajā daļā aplūkoto jauno ārpolitisko stratēģiju, ĶTR un tās teorētiski cenšas satuvināt teoriju ar realitāti.

Protams, atklāts paliek jautājums par šīs satuvināšanās raksturu – vai teorētiskajā ĶTR vīzijā tiks iekļauti (un attaisnoti) politiskās prakses piemēri, vai arī politiskā prakse sāks vairāk izmantot teorētiskos uzstādījumus? Skaidrs ir viens – vīzijas un teorijas satuvināšanās notiek. Kurā virzienā? Tas ir atkarīgs gan no ĶTR pašas, gan arī no starptautiskās reakcijas uz ĶTR rīcību. Ķīna testē robežas gan pati savā praksē, gan starptautiskās sabiedrības acīs – kā jau katrs “augošs organisms” (un no starptautisko attiecību viedokļa Ķīna tāda neapšaubāmi ir). Un attiecīgi – augot izolācijā, ĶTR var izaugt vairāk pēc sava prāta nekā pēc starptautiskajai sistēmai pieņemama modeļa. Protams, tas, kā ietekmēt Ķīnu augt “pareizā” virzienā, ir atsevišķs pētījuma temats, taču skaidrs ir viens – attīstība notiek, kas raksturojama kā vīzijas satuvināšana ar realitāti.

Secinājumi

Aplūkojot ĶTR jauno ārpolitisko stratēģiju 2013.–2023. gadam kontekstā ar iepriekšējiem ĶTR normatīvajiem uzstādījumiem, kā arī kontekstā ar praktisko ĶTR politiku, iespējams nonākt pie šādiem secinājumiem:

1. ĶTR stratēģiskajos dokumentos līdzās miermīlīgās attīstības ceļam iezīmējas arī izteiktāka savu interešu aizstāvības ideja. Tas nozīmē, ka ĶTR stratēģiskā vīzija kļūst politiskajai praksei un realitātei pietuvinātāka, un tajā pašā laikā norāda uz ĶTR ambīciju pieaugumu.
2. ārpolitiskajā praksē līdzās agresīvajām izpausmēm ĶTR iezīmē arī mēģinājumus iedzīvināt miermīlīgās politikas un reģiona stabilizētājas ideju. Tas savukārt norāda, ka ĶTR “rakstītās” un “īstenotās” politikas izpausmes sāk satuvināties, ļaujot apgalvot, ka ĶTR politika nekādā veidā neierindosies tikai agresīvajā vai tikai miermīlīgajā, bet gan attīstīsies, realizējot elementus vienlaikus no spēka politikas pozīcijām un pašas ĶTR paustās miermīlīgās lielvalsts pozīcijām. Attiecībā uz starptautisko sistēmu – tas norāda, ka vēl jo nozīmīgāka ir Rietumu komunikācija ar ĶTR, kā arī reakcija uz jebkurām ĶTR “kustībām” starptautiskajā vidē, jo ĶTR ārpolitiskās miermīlīgās / agresīvās izpausmes provizoriski atrodas nosacītā līdzsvarā, ko citi starptautiskās sistēmas spēlētāji ietekmē arī ar savu rīcību un novērtējumu.

Foreign Policy Strategy of the PRC (2013–2023), Its Characteristics and Possible Influence on International Order

Abstract

In the article “Foreign Policy Strategy of the PRC (2013-2023), Its Characteristics and Possible Influence on International Order”, the author emphasises China’s peaceful development concept within new Foreign Policy Strategy of China, which is in the top of policy discussions both in practical politics and academic field research. China’s evaluation is mostly expressed in radically polarised views – one side argues that all strategic concepts of China include threats to International Stability and Order and leads to “Rise of China”, while representatives of the opposite view argue that China is going “unique China’s way” and these efforts only stabilise International Order. In reality, of course, China is implementing different aspects from both views in the mentioned dialectics. Thus, the research issue of this article is to analyse China’s new foreign policy strategy, taking into account previously dominating peaceful development road concept, and, nevertheless, foreign policy practices of year 2013 – the first year of implementation of the mentioned new foreign policy strategy. The research method of the article is qualitative content analysis and discourse analysis. Constructivism of international relations developed by Nicholas Onuf, and scientific articles that comment and support ideas of constructivism serve as theoretical basis of the article.

The author of the article has come to two basic conclusions.

1. In the new foreign policy strategy of China, side by side with peaceful development ideas, the protection concept of China’s national interests and its protection have grown more intensively. It means that strategic vision of China has become more reality oriented and politically pragmatic. Nevertheless, it also shows growth in ambitions of China.
2. Simultaneously, in real policy agenda China tries to implement partials from peaceful development concept, which includes regional stabilisation and role increasing in International Order. So, both in theory and reality, China’s peacefulness and ambitions are going side by side – making it a more “real” player in International Order than ever before – because times with just theorising are over, and China expresses real not normative concepts to other countries.

Keywords: China, PRC, PRC’s New Foreign Policy Strategy 2013–2023, discourse analysis, constructivism.

Literatūra

1. Chen Yo-Jung. China’s contradictory foreign policy // <http://thediplomat.com/2013/12/chinas-contradictory-foreign-policy/>; 16.12.2013.
2. China’s diplomacy: Global strategy (2013–2023); Shanghai, China, SIIS Project Team September 2013.
3. China (Hainan) Institute for Reform and Development. 30 years of China’s reform: Through Chinese and international scholars’ eyes. – Beijing: Foreign Language Press, 2008. – P. 179.
4. China’s peaceful development road. Information Office of the State Council of the People’s Republic of China. – Beijing: New Star Publishers, 2005. – P. 1.
5. Economy Elizabeth C. What happened to the Asia pivot in 2013? – Council on Foreign Relations, Online publication, 12/26/2013.
6. Fierke K. M. Critical methodology and constructivism // Constructing international relations: The next generation / Fierke K. M., Jørgensen K. E. – Armonk, NY: M. E. Sharpe Publications, 2001. – P. 117.
7. Holmes J. R. Chinese soft power: Another typhoon Haiyan Victim // thediplomat.com/2013/11/chinese-soft-power-another-typhoon-haiyan-victim/; 14.11.2013.
8. Li Junru. The China dream. – Beijing: Foreign Language Press, 2006. – ISBN 7-119-04462-1.
9. Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China. Premier Li Keqiang raises five proposals on further strengthening China-ASEAN Cooperation // <http://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx/t1073243.shtml>; 03.09.2013.

10. Moore M. China's Third Plenum: Xi Jinping consolidates power // <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/china/10444176/Chinas-Third-Plenum-Xi-Jinping-consolidates-power.html>; 24.12.2013.
11. Onuf N., Kubalkova V., Kowery P. (ed.). International relations in a constructed world. - Armonk, NY: M. E. Sharp Publications, 1998. - P. 58.
12. Onuf N. The politics of constructivism // *Constructing international relations: The next generation* / Fierke K. E., Jørgensen K. E. - Armonk, NY: M. E. Sharpe Publications, 2001. - P. 239.
13. President Xi to lead overall reform // http://news.xinhuanet.com/english/china/2013-12/30/c_133007740.htm; 31.12.2013.
14. Rajagopalan M. China's meager aid to the Philippines could dent its image // <http://www.reuters.com/article/2013/11/12/us-china-philippines-aid-idUSBRE9AB0LM20131112>; 12.11.2013.
15. Russel W. China's disinterest in helping Philippines will have important consequences // <http://www.the-american-interest.com/blog/2013/11/12/chinas-disinterest-in-helping-philippines-will-have-important-consequences/>; 12.11.2013.